Hallintovaliokunta

AI FI 83/2020
10.11.2020

AMNESTY INTERNATIONAL SUOMEN OSASTO
Hietaniemenkatu 7 A
00100 Helsinki
P: 050 465 5490
E: amnesty@amnesty.fi
W: www.amnesty.fi

Lausunto hallituksen esityksestä (HE 141/2020 vp) eurooppalaista raja- ja merivartiostoa koskevaksi täydentäväksi lainsäädännöksi

Amnesty International on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö, jonka toiminta perustuu yksittäisten ihmisten tuelle. Tukijoita on yli 7 miljoonaa, 150 maassa eri puolilla maailmaa. Amnesty on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. Amnesty työskentelee kansainvälisesti ja Suomessa muun muassa pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden oikeuksien edistämiseksi.

Amnesty Internationalin Suomen osasto kiittää mahdollisuudesta lausua otsikon asiassa ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa.

Kyseessä olevassa hallituksen esityksessä on kyse EU-asetuksen eurooppalaisesta raja- ja merivartiostosta edellyttämistä täydentävistä kansallisista säännöksistä. Tarkoitus on perustaa jäsenmaiden sekä EU:n raja- ja merivartioston henkilöstöstä pysyviä joukkoja, joita voidaan lähettää operaatioihin jäsenmaihin tai kolmansiin maihin. Asetuksen valmistelussa Eurooppa-neuvoston näkemyksenä oli, että jäsenvaltioiden on EU:n tuella varmistettava ulkorajojen tehokas valvonta ja lisäksi tehostettava merkittävästi palautusten määrää. Amnesty toteaa, että valtioilla on oikeus valvoa omia rajojaan sekä päättää siitä, kuka saa ylittää valtion rajan ja asettua sen alueelle asumaan. Rajavalvonta sekä maahanmuuton ja turvapaikanhaun sääntely ja niiden toteuttaminen on kuitenkin tehtävä perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittaen riippumatta siitä vastaako toimeenpanosta EU vai sen jäsenvaltiot itsenäisesti.

Täydentävissä kansallisissa säännöksissä on tärkeä varmistaa palautuskiellon periaatteen toteutuminen, ettei palautusten tehostamisen vaatimus johda palautuskiellon vastaisiin palauttamisiin. Muutenkin perus- ja ihmisoikeuksien täysimääräinen toteutuminen on varmistettava. Amnesty pitää hyvänä, että asetuksessa mainitaan useaan otteeseen perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, mutta Suomen on myös varmistettava, että oikeudet tosiasiallisesti toteutuvat kaikissa tilanteissa - myös niissä, joissa joukkoja lähetetään Suomeen. Suomella on osaltaan vastuu joukkojen toimista ja mahdollisista ihmisoikeusloukkauksista Suomessa, sillä joukkoja vastaanottavalle jäsenvaltiolle on säädetty ohjausvastuu joukoista – joukot toimivat tämän valtion johdolla.

Amnesty pitää tärkeänä, että Suomen viranomaiset johtavat Suomeen mahdollisesti lähetettäviä joukkoja, eikä niille siirretä itsenäistä toimeenpano- tai voimankäyttövaltaa. Hallituksen esityksessä todetaankin, ettei Suomi tule käyttämään EU-asetuksen kansallista liikkumavaraa eli valtuuttamaan ryhmien jäseniä toimimaan puolestaan, sallimaan voimankäyttöä alueellaan ilman suomalaisten rajavartijoiden

tai poliisin läsnäoloa tai sallimaan ryhmien jäsenten tekevän pääsyn epäämistä, viisumin epäämistä tai viisumin myöntämistä rajalla koskevia päätöksiä. Suomi ei esityksen mukaan myöskään anna ryhmien jäsenille lupaa käyttää kansallisia tietokantoja. Amnesty katsoo, että nämä rajoitukset tulee ehdottomasti säilyttää ja sisällyttää kansallisiin täydentäviin säännöksiin, jotta voidaan varmistua kansallisen lainsäädännön ja Suomen perustuslain mukaisesta viranomaistoiminnasta. Ohjausvastuu muun muassa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta olisi oletettavasti hankalammin toteutettavissa, mikäli joukkojen jäsenille annettaisiin itsenäiset toimintavaltuudet, kuin että heidän tulisi toimia valvonnan alaisina.

Amnesty toteaa, että toimeenpano- ja voimankäyttövallan antaminen joukkojen jäsenille olisi perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta riskialtista, kun otetaan huomioon, mitä esimerkiksi Kreikan ja Turkin rajalla on tapahtunut kevään aikana. Amnesty on 3.4.2020 raportoinut kreikkalaisten rajavartijoiden laittomista ja ihmisoikeuksien vastaisista toimista siirtolaisia ja turvapaikanhakijoita kohtaan. Rajaviranomaiset ovat muun muassa pahoinpidelleet ihmisiä, pidättäneet heitä mielivaltaisesti jopa useiden päivien ajan sekä vieneet heidän omaisuuttaan. Ihmisille ei ole aina annettu mahdollisuutta jättää turvapaikkahakemusta, vaan heitä on käännytetty rajalta takaisin. Tämän lisäksi Amnesty on 14.5.2020 kertonut Unkarin lainvastaisista toimista Serbian rajalla, jossa turvapaikanhakijoita pidettiin säilönkaltaisissa oloissa laittomasti ilman mahdollisuutta oikeussuojakeinojen käyttöön. Amnesty on 11.6.2020 kertonut myös Kroatiassa tapahtuneista siirtolaisiin ja turvapaikanhakijoihin kohdistuneista oikeudenloukkauksista, kuten poliisiväkivallasta sekä laittomista käännytyksistä rajalta.

Jäsenvaltioiden laittomien toimien lisäksi myös Euroopan raja- ja merivartiovirasto Frontexia syytetään osallisuudesta laittomiin käännytyksiin Kreikan rajoilla. Muun muassa Suomen Kuvalehti on 2.11.2020 kirjoittanut asiasta ja tuonut esiin, että Frontexin paikan päällä olleen henkilöstön on täytynyt ainakin olla tietoinen turvapaikanhakijoiden laittomasta kohtelusta. Myös Amnesty on tuonut esille Frontexin roolia ja sen toiminnan tehottomuutta ihmisoikeuksien edistämisen ja ihmisoikeusloukkausten estämisen näkökulmasta muun muassa kirjoittamalla 21.5.2020 komissaari Johanssonille Frontexin toiminnasta Libyasta lähtevien pakolaisten suhteen sekä nyt Kreikan laittomien käännytysten osalta. Kaikki nämä EU:n jäsenvaltioiden viranomaisten ja jopa EU:n oman toimielimen suorittamat turvapaikanhakijoihin kohdistuneet ihmisoikeusloukkaukset huomioiden, on tärkeä varmistaa, ettei Suomessa pääse tapahtumaan vastaavia oikeudenloukkauksia esimerkiksi tilanteessa, jossa eurooppalaisen raja- ja merivartiostoasetuksen mukaisia joukkoja lähetetään Suomeen.

Esityksessä on poistettu ehdotus ulkomaalaislain 97 §:ään lisättävästä uudesta 4 momentista, jossa olisi säädetty Suomeen lähetettävien pysyvien joukkojen jäsenten oikeudesta avustaa Maahanmuuttovirastoa kansainvälistä suojelua hakevien ulkomaalaisten turvapaikkapuhuttelujen suorittamisessa. Amnesty pitää tätä tervetulleena muutoksena, sillä vaikka toimivaltaa itse turvapaikkapäätösten tekemiseen ei joukkojen jäsenillä olisi, antaisi turvapaikkapuhuttelujen suorittaminen joukkojen jäsenille tosiasiallisen vallan vaikuttaa siihen, millaisia päätöksiä kansalliset viranomaiset tekevät. Esityksessä kuitenkin todetaan, että EASO:n turvapaikka-asioiden tukiryhmien Maahanmuuttovirastolle antamasta tuesta tullaan säätämään erikseen. Kyse on EU:n jäsenvaltioista koottujen asiantuntijoiden ryhmä, jotka EASO lähettää tiettyyn jäsenvaltioon tietyksi ajaksi. Niiden tehtävänä on tukea kyseisen jäsenvaltion turvapaikkajärjestelmää. Amnesty toteaa, että tuleva säädös tukiryhmien antamasta tuesta tulee käsitellä huolellisesti ja toivoo pääsevänsä lausumaan siitä.

Asetuksessa säädetään myös henkilötietojen luovuttamisesta raja- ja merivartiostolle sekä kolmansille maille. Amnesty huomauttaa, että turvapaikanhakijoiden henkilötietojen luovuttamisessa on otettava huomioon palautuskiellon periaate ja varmistettava, ettei kolmansille maille luovuteta tietoja henkilöistä, joita saattaisi kyseisessä maassa uhata vaino tai muu epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu.

Lopuksi Amnesty toteaa, että Yhdenvertaisuusvaltuutetun resurssit on varmistettava riittävälle tasolle, jotta valtuutettu pystyy suoriutumaan maastapoistamisen valvontavastuun lisääntymisestä. Lisäksi on

varmistettava, etteivät valtuutetun muut tehtävät kärsi resurssien puutteen vuoksi. Esityksessä onkin arvioitu vuodelle 2021 tarvittavat minimiresurssit valvontatehtävää varten. Amnesty toteaa, että resurssien tarvetta tulee seurata ja varmistaa niiden riittävyys jatkossakin ja etenkin yllättävissä muuttoliikepaineen tilanteissa.

Kunnioittavasti

Niina Laajapuro
Ihmisoikeustyön johtaja

Kaisa Korhonen
Oikeudellinen asiantuntija